

Posudek na dizertační práci Lindy Lenz. *Jak je uděláno Pozvání na popravu. Teatrální a polemické prvky v románu Vladimira Nabokova.*

Dizertační práce Lindy Lenz se zabývá rozbořem poetiky románu Vladimira Nabokova *Pozvání na popravu* z hlediska jeho kulturního kontextu. První částí práce je soustředěna na teatralizaci a rozdělení diegeze na světy s rozdílnou poetikou. Tato situace je z literatury známa (např. Levin 1998, Alexandrov 1999) a autorka tyto pohledy hodnotí a klade si za cíl dopátrat se podstaty odlišnosti. Obě součásti fikční reality jsou chápány jako střet dvou různých znakových kódů, střet dvou odlišných pojetí literárního slova. Teatralizací *Pozvání na popravu* se pochopitelně do této doby zabývalo více prací a z faktu teatralizace byly vyvozovány různé interpretační závěry. Linda Lenz zastává názor, že „teatralizace je nejen zdrojem alegorických souvislostí, ale v diegezi probíhá skutečné představení a jako k takovému je nutné k PP přistupovat“ s. 33. Autorka nabízí myšlenku, že rozbití „čtvrté stěny“ divadelního prostoru (prostupování dvou ontologicky odlišných prostorů) lze u Nabokova odvodit z parodického vztahu k porevoluční avantgardě. Práce dále sleduje dvě linky, respektující nabízené rozložení románového světa. Pro první, Cincinnatovu linku, je důležitým poetickým zdrojem ruský symbolismus a symbolistická sémiotizace reality. Pro druhou linku je podstatná desémiotizace reality jako ústřední aspekt formalisticko-futuristické avantgardy. Stojí tak proti sobě dvojí pojetí slova – přeneseného a přímého významu, což má další důsledky pro komunikaci dvou i jinak odlišných světů. Jde například o odlišnou žánrovou příslušnost – mystérium a bufonáda. Obě tyto sémiotické pozice jsou dokládány a potvrzovány rozbořem především teoretických statí Andreje Bělého na jedné straně a formalistických koncepcí práce se slovem na straně druhé. Kulturní kontext je tak vymezen souvislostmi se sovětskou divadelní avantgardou, ranou literární avantgardou a symbolismem.

V těchto místech bychom náš posudek mohli ukončit a konstatovat, že práce je skvěle teoreticky fundována a postihuje takové momenty v Nabokovově románové poezii, které doposud stály stranou odborné pozornosti. Práce svojí kvalitou vyvolává celou řadu možných diskusních otázek, z nichž některé uvedu jako doklad kvality práce a její schopnosti otevírat další úvahy o tématu.

Teatralizace. Pokud chápu správně autorčin výklad o teatralizaci románového světa, pak přenesení modelu divadelního představení do románového tvaru umožňuje střet dvou odlišných pojetí literárního slova. (Cincinnatus x VS). Ovšem celá situace by se dala nahlížet i jinak: jako střet dvou literárních druhů – narativního a dramatického. Cincinnatus a VS netvoří jednolitý dramatický model, ale prolínání světa narace a světa přímých dramatických výstupů, ve kterých je Cincinnatus buď pouhým divákem divadelních výstupů, nebo je porušením „čtvrté stěny“ vtažen do divadelního představení – ale tak, že je neustále manipulován do předem daného scénáře a on se tomuto schématu brání. Vztahuje se tak svět prozaický (narativní) se světem dramatickým bez etických interpretačních souvislostí. Z jiného hlediska se pak střetává pohyb (Cincinnatus) a statika (ve světě bufonády a předem vytvořeného scénáře se nic nemůže dít a pohybovat). Je podle autorky Cincinnatus součástí divadelního představení nebo ne?

Formalismus. Souhlasím s autorkou, že součástí formalistické koncepce je „dělání“, „postup“. Tyto teoretické formalistické závěry jsou v literatuře předmětem častých polemik (např. Mukařovský). V konkrétních analýzách (např. Ejchenbaum a jeho výklad Gogolova *Pláště*) jde však v mnohých ohledech o nepřekonaný výklad textu s prolínáním formálních a obsahových zřetelů. Ovšem „prijom“ můžeme chápat i tak, že jde o nalézání formálních postupů a estetických technik, jejichž prostřednictvím se vytváří formální expozice, která je pak předpokladem pro významový pohyb. A ten, když je jednou založen, pak se dál „děje“

sám. Formalismus můžeme i dnes z tohoto hlediska vnímat jako inspirující metodologický pohled na umělecký text.

Symbolismus a sémiotická koncepce symbolismu. Tato skvěle formulovaná část je doložena více teoretickými studii A. Bělého, než uměleckými texty. Metodologická otázka zní, nakolik je možné vyvozovat závěry o symbolismu z manifestů či statí „o“ a nakolik přímo z uměleckých textů? Zdá se mi, že je někdy velký rozdíl mezi racionálně podanou teorií a schopností uplatnit teoretické pohledy v neschematickém uměleckém obrazu. V tomto kontextu se nabízí ještě jedna otázka. V souvislosti s Nabokovem a symbolismem bylo napsáno hodně korektních a nezpochybnitelných studií. Ale ne vždy je připomenuto, že symboličnost je možné pokládat za vlastnost uměleckého textu vůbec. Jde mi o pojetí Z. Mathausera.

Román *Pozvání na popravu* bych označil za symbol jako celek. Prolínání věcného slova a obrazného pojmenování vytváří formální předpoklad pro významové dění, které se stává prostředníkem pro vytváření iluze o druhém světě. Nebo jinak: vše je zde soustředěno (narace x dramatický model) na konstituování „já“.

Kulturní kontext. Autorka se odůvodněně soustředí na symbolismus a avantgardu. např. její postřehy o fotografii jsou výborné. Nicméně kontext Nabokovova románu *Pozvání na popravu* má jisté širší stabilní body, které nelze pominout. Autorka zajisté může připomenout jiné, doposud více probádané kontexty. Jde jen o to, že připomenutím jiných kontextů mohou být vneseny v souvislosti s autorčím čtením textu další zřetele (Saltykov Ščedrin, Zamjatin.- nejen román *My*), které pak v celkových souvislostech mohou obohatit vnímání románu.

Vzhledem k tomu, že práce celkové explicitní závěry neobsahuje, nabízejí se následující otázky: Autorka našla jistou poetickou koncepci románu *Pozvání na popravu*. A nyní tedy o románu víme víc. Jak by mohl být formulován přínos práce, nová hodnota vědění

o Nabokovově estetice? Jak je možné s tímto novým posunem v kvalitě uvažování o Nabokovově románu metodologicky naložit?

Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě a na základě její kvality doporučuji udělit vědeckou hodnost PhD.

V Olomouci 5. června 2013

doc. PhDr. Zdeněk Pechal, CSc.